

การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด หยาดได้ตรมัญบ้านบางลำพู

Creative Dramatic Arts Performance of Yad Dod Raman Ban Bang Lamphu

สุนิ ศรีบุญรอด* กำจร สมุทรชัยสกุล ตุลธร จิตสุภาพ กรรณิการ์ ผึ้งหลวง ชนัดดา คุ่มวงศ์
ณัฐธิดา เขียวหวาน ธวินวิภา พารุณ นันทวรรณ นวมดี รัตนภรณ์ แก้วเรือง สุกัญญา สิงห์ และศิริวัฒน์ ขำเกิด
Sune Seebunrod *, Kamjohn samutthaisakul, Thunlathon Chisuphab, Kannika peunglaung, Chanatda Kumwong,
Natthida Khiaowan, Thawinwika pharun, Nuntawan Nuamdee, Rattanaporn Keawruang, Sukanya Singha and
Siriwat Kamgert

สาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เพชรบุรี 76000
Thai dance Education Major, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchaburi Rajabhat University, Phetchaburi
76000

*To whom correspondence should be addressed. E-mail: siriwat_pang@hotmail.com

Received: 4 July 2022, Revised: 22 October 2022, Accepted: 10 February 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมา และวิธีการปักสไบมอญของชาติพันธุ์มอญบ้านบางลำพู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี 2) เพื่อสร้างสรรค์การแสดง ชุด “หยาดได้ตรมัญบ้านบางลำพู” งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับเกียรติจาก ดร.ธิตยา พูลเพชร เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าสไบมอญและประวัติความเป็นมาของชุมชนมอญบ้านบางลำพู รวมไปถึงวิธีการปักผ้าสไบมอญที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) จังหวัดเพชรบุรีมีมอญ 2 กลุ่ม คือ มอญบางลำพูและมอญคู้งตำหนัก ชาวมอญบ้านบางลำพูได้สร้างเอกลักษณ์ของตนเองผ่านผ้าสไบ โดยสร้างลวดลายต่างๆ เช่น ลายดอกกลีลาวดี ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัด และลายดอกลำพู ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำชุมชนบ้านบางลำพู การปักสไบเริ่มจากตัดผ้าตามขนาดที่กำหนด เฉลี่ยความกว้างประมาณ 6 นิ้ว ยาว 1.5-2 เมตร จากนั้นวาดลายขอบและลายที่เป็นเอกลักษณ์ลงบนผืนผ้า แล้วจึงทำการใช้ด้ายสีปักลงไปตาม ลาย 2) คณะผู้วิจัยนำลายดอกกลีลาวดีและลายดอกลำพูมาเป็นส่วนหนึ่งของลายสไบ และนำการตัดผ้า การวาดลายผ้า การปักผ้าสไบ การใช้สไบในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญมาสร้างสรรค์เป็นการแสดง โดยนำท่ารำของนาฏศิลป์ไทยผสมผสานกับท่ารำมอญ รวมไปถึงท่าทางการเลียนแบบธรรมชาติมาออกแบบเป็นท่ารำ นอกจากนี้มีการสร้างเพลงขึ้นใหม่ โดยการผสมผสานเครื่องดนตรีไทย มอญ และสากลเข้าด้วยกัน โดยแบ่งการแสดงเป็น 3 ช่วง ช่วงที่ 1 การแต่งกายของชาวมอญ ช่วงที่ 2 การปักสไบมอญ ช่วงที่ 3 การนำเสนอการใช้สไบ

คำสำคัญ : การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ หยาดได้ตรมัญบ้านบางลำพู ชาติพันธุ์มอญบ้านบางลำพูจังหวัดเพชรบุรี

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the history of and how to weave the breast cloth, or sabai of Mon ethnicity at Ban Bang Lamphu, Bang Krok subdistrict, Ban Laem district, Phetchaburi, and 2) to create the performance of "Yad Dod Raman Ban Bang Lamphu." This research was honored by Dr.Thitiya Poonpetch who gave information about the Sabai Mon cloth and the history of the Mon community at Ban Bang Lamphu including the method of weaving the Sabai Mon cloth with a unique pattern. The results of the research showed that 1) Phetchaburi has 2 groups of Mon. The Mon people of Ban Bang Lamphu have created their own identity through the sabai cloth by creating patterns such as plumeria, Leelawadee, which is the provincial flower, and Lamphu pattern, which is the community flower. Sabai embroidering starts from cutting specific size of fabric. The average width is about 6 inches, the length is 1.5-2 meters. Then the borders and patterns are drawn on the fabric follow by using colored thread to embroider down the drawn pattern. 2) The research team wanted to present a creative dance related to the Mon of Ban Bang Lamphu. Therefore, the Sabai Mon of Ban Bang Lamphu is chosen to be a part of the dance by presenting plumeria and Lamphu flowers as part of the Sabai pattern and the fabric pattern drawing, Sabai embroidering as well as the way of life of the Mon people of Ban Bang Lamphu to create such a performance. The dance included the combination of classical Thai dancing style of and the style of Mon dance styles with the imitation movement of nature. In addition, new songs have been created

by combining the styles of Thai and Mon and international instruments together for the performance music. The dance has 3 parts: 1) Mon dressing style, 2) Mon Sabai embroidering and 3) how to use Sabai.

Keywords : Creative Dramatic Arts Dance, Yaddod Dod Raman Ban Bang Lamphu, Ban Bang Lumphu Mon

บทนำ

มอญเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่เคยมีความยิ่งใหญ่ทั้งการเมืองและทางวัฒนธรรมอย่างมาก ในดินแดนภาคพื้นทวีปอุษาคเนย์สมัยโบราณ “เดิมคนมอญมีถิ่นฐานอยู่ที่ประเทศพม่า จากนั้นชาวมอญได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ด้วยการเดินเท้า ชาวมอญได้อพยพเข้ามาหลายเส้นทาง เช่น ทางเมืองตาก ทางเมืองอุทัยธานีแต่ชาวมอญ ส่วนใหญ่ได้อพยพมาทางเจดีย์สามองค์ กาญจนบุรี กลุ่มชาวมอญที่เข้ามาอยู่ในระยะแรก ๆ ได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณ อำเภอบางเกร็ง จังหวัดนนทบุรี อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ต่อมาได้มีการสร้างเมืองที่ปากสัด อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และได้มีการขยายถิ่นฐานไปตามแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง” [1]

ประวัติชุมชนชาวมอญบ้านบางลำภู “จากคำบอกเล่าของชาวบ้านและวิธีการนับเครือญาติ สันนิษฐานว่า ชุมชนชาวมอญบ้านบางลำภูได้ขยายตัวออกมาจากชุมชนชาวมอญจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นชุมชนชาวมอญที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของประเทศไทย เนื่องด้วยต้องการแสวงหาพื้นที่ทำกินแห่งใหม่ ชาวมอญที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี มีปรากฏอยู่ 2 ชุมชนใหญ่ ด้วยกัน คือ 1. ชุมชนชาวมอญ บ้านคู้ดำนก ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางตะบูน อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ชาวมอญที่อาศัยอยู่บ้านคู้ดำนก คาดว่าเป็นชาวมอญกลุ่มเดียวกันกับมอญบ้านบางลำภู แต่ได้ขยายตัวออกมาตั้งชุมชนแห่งใหม่อีกชุมชนหนึ่งในบริเวณใกล้เคียงกัน โดยมีวัดคู้ดำนกเป็นศูนย์กลางของชุมชน 2. ชุมชนชาวมอญบ้านบางลำภู ตั้งอยู่ที่ ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ชาวมอญบ้านบางลำภูมีจุดศูนย์กลางร่วมสำคัญ คือ วัดบางลำภู เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน เช่นเดียวกับวัดคู้ดำนกของชุมชนชาวมอญที่บ้านคู้ดำนก” [2]

เอกลักษณ์อีกอย่างของชาวมอญ คือ “การแต่งกายด้วยผ้าสีแดง ในอดีตชาวมอญเชื่อกันว่าเป็นผ้าสำหรับผีบรรพบุรุษ แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปการนุ่งห่มผ้าสีแดงก็เริ่มเป็นที่ยอมรับมากขึ้น เนื่องจากชาวมอญในรัฐมอญประเทศพม่า มีความพยายามที่จะแต่งกายให้มีเอกลักษณ์โดดเด่นและแตกต่างจากชาวพม่า จึงได้กำหนดให้ชาวมอญสวมเสื้อสีขาวอันสื่อถึงศาสนาและจิตใจที่บริสุทธิ์ ส่วนผ้าถุงหรือ ผ้าโสร่งสีแดง สื่อถึงเลือดแห่งความรักชาติและความกล้าหาญ ให้เป็นชุดแต่งกายประจำชาติมอญ ซึ่งชาวมอญบ้านบางลำภูก็ได้ปฏิบัติตามเป็นธรรมเนียมสืบมา และมักแต่งกายชุดมอญในวาระโอกาสสำคัญต่าง ๆ นอกจากผ้าสีแดงแล้วสไบมอญก็ถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเช่นกัน” [3]

สไบมอญของชาวมอญบ้านบางลำภู จังหวัดเพชรบุรี ใช้การปักสไบมอญด้วยมือและมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ลายดอกกล้วย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนชาวมอญบ้านบางลำภู และลายดอกกล้วยไม้ ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดเพชรบุรี เพื่อใช้ในการสวมใส่ตามวาระสำคัญและสไบมอญยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอีกทางหนึ่ง

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ผ้าสไบมอญของชุมชนชาวมอญบ้านบางลำภู ต.บางครก อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรีมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน มีสัญลักษณ์สื่อถึงท้องถิ่นและความเป็นตัวตน จึงได้นำสไบมอญ มาจัดทำการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์ โดยตั้งชื่อว่า “หยาดไฉตรมณีนบ้านบางลำภู” หยาดไฉตร หมายถึง สไบ รมณีน หมายถึง ชาวมอญ บ้านบางลำภู หมายถึง ชุมชนชาวมอญใน ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยนำเสนอวิธีการปักสไบมอญ การคล้องสไบมอญตามงานรื่นเริง หรืองานบุญต่าง ๆ ถ่ายทอดความหมาย และอารมณ์ผ่านการสร้างสรรค์เพลงขึ้นมาใหม่ มีเครื่องดนตรีไทยผสมกับเครื่องดนตรีมอญ รวมถึงด้านลีลาท่ารำที่ผสมผสานระหว่างท่ารำทางนาฏศิลป์ไทยและมอญ รวมถึงการออกแบบท่ารำที่มาจากการเล่นแบบท่าทางจากธรรมชาติ คณะผู้วิจัยคาดว่านาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุด หยาดไฉตรมณีนบ้านบางลำภู ชุดนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญบ้านบางลำภู และตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และอาจก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานทางด้านนาฏศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และวิธีการปักสไบมอญของชาติพันธุ์มอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อสร้างสรรค์การแสดง ชุด “หยาดไฉตรมณีนบ้านบางลำภู”

ขอบเขตของการวิจัย

คณะผู้วิจัยแบ่งขอบเขตในการทำวิจัยครั้งนี้เป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ขอบเขตด้านข้อมูล ขอบเขตด้านบุคคล และขอบเขตด้านเวลา

ขอบเขตด้านข้อมูล คณะผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร ตำรา การสัมภาษณ์ การลงพื้นที่ โดยศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวมอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี และศึกษาเกี่ยวกับการปักสไบมอญ ลวดลายของสไบมอญที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และนำข้อมูลที่ได้มาสร้างสรรค์เป็นการแสดง ชุด “หยาดไฉยมณีนุชบ้านบางลำภู”

ขอบเขตด้านบุคคล คณะผู้วิจัยได้รับเกียรติจาก ดร.ธิดิยา พูลเพชร ผู้ศึกษาและพัฒนาการผลิตสไบมอญและรวบรวมข้อมูลของชาวมอญในพื้นที่บ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ขอบเขตด้านเวลา คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลและสร้างสรรค์การแสดงชุด หยาดไฉยมณีนุชบ้านบางลำภู ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2564 – 31 มีนาคม พ.ศ. 2565

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์เป็นหลัก โดยเน้นความเป็นท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี คณะผู้วิจัย แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นรวบรวมข้อมูล ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และขั้นสร้างสรรค์ผลงานการแสดง

ขั้นรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลหรือสถานที่ต่าง ๆ ทั้งเอกสาร ตำรา งานวิจัยและการลงพื้นที่ เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสารแล้วจึงลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ ดร.ธิดิยา พูลเพชร ประธานผู้ก่อตั้งกลุ่มผ้าปักสไบมอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี คณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิตสุภาวัฒน์ สำราญรัตน์ ประธานสาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี อาจารย์จิตต์จุฑา สุวรรณคัมภีระ อาจารย์ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี อาจารย์วิไลวรรณ ไชยลังการ อาจารย์ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์ศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยคณะผู้วิจัยแบ่งแบ่งเครื่องมือออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (สำหรับเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของชาวมอญบ้านบางลำภู การปักสไบ และการใช้สไบในโอกาสต่าง ๆ กับ ดร.ธิดิยา พูลเพชร ประธานกลุ่มวัฒนธรรมมอญบ้านบางลำภู) และแบบวิพากษ์การแสดง (สำหรับให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินการสร้างสรรค์การแสดง)

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับมาคัดแยกประเภทของข้อมูล และได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อหาประวัติความเป็นมาของชุมชนชาวมอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี และเนื้อหาในส่วนของสไบมอญบ้านบางลำภู เอกลักษณ์ของสไบมอญบ้านบางลำภู โดยการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้นำทฤษฎีสามเส้า โดยการนำข้อมูลจากเอกสาร ตำรา การสัมภาษณ์มาตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลและมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล และเมื่อทราบถึงข้อมูลต่าง ๆ อย่างเป็นระบบขั้นต่อไปจะเป็นการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงทางด้านนาฏศิลป์

ขั้นสร้างสรรค์ผลงานการแสดง

ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์และเป็นข้อมูลในส่วนของการสนับสนุนแนวคิดในการสร้างการแสดง และดำเนินการจัดสร้างการแสดงตามหลักนาฏยประดิษฐ์ โดยการสร้างสรรค์องค์ประกอบการแสดงส่วนต่าง ๆ แล้วประกอบเป็น การแสดง ชุด หยาดไฉยมณีนุชบ้านบางลำภู

ผลการวิจัย

ประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์มอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ชาวมอญในจังหวัดเพชรบุรีอพยพมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตรงกับในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 โดยเข้ามาถิ่นหลายทาง เช่น ทางเมืองจังหวัดตาก ทางจังหวัดเมืองอุทัยธานี แต่ส่วนใหญ่มาทางเจดีย์สามองค์ เมืองกาญจนบุรี มอญที่เข้ามาในระยะต้น ๆ ตั้งหลักแหล่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณ อำเภอบางแพ จังหวัดนนทบุรี อำเภอสายโคก จังหวัดปทุมธานี ต่อมาชาวมอญได้สร้างเมืองที่ตำบลปากกลัด อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และได้ขยายครัวเรือนไปตามแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำกลอง ชาวมอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีการอพยพมาพร้อมกับมอญบ้านคู้ดตำหนัก แต่ชาวมอญ คู้ดตำหนักต้องการขยายถิ่นฐานพื้นที่ทำกิน จึงแยกตัวออกจากมอญบางลำภู ทำให้จังหวัดเพชรบุรีมีมอญ 2 กลุ่ม คือ มอญบางลำภูและมอญคู้ดตำหนัก ซึ่งสาเหตุที่คณะผู้วิจัยเลือกชุมชนมอญบ้านบางลำภู มาเป็นแหล่งข้อมูล

ในการสร้างสรรค์ เพราะชุมชนมอญ บ้านบางลำภู มีการสร้างลวดลายสไบมอญที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น จึงนำสไบลายดอกกลีลาวดี และดอกลำพูของชุมชนมาสร้างเป็นสไบประกอบการแต่งกาย

วัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์มอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

ชาวมอญมีความเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูติผีต่าง ๆ ชาวมอญนับถือผีปนพุทธ ดังนั้นขนบธรรมเนียมจึงมีทั้งประเพณีนับถือผีและพุทธศาสนาที่คละเคล้ากันไป เช่น ประเพณีการเกิด ประเพณีการโกนจุก และการนับถือผีในตระกูลต่าง ๆ ซึ่งจะมีการแบ่งแยกผีออกเป็นตระกูล เช่น ตระกูลถือผีมะพร้าว ตระกูลถือผีเต่า ตระกูลถือผีงู เป็นต้น นอกจากจะมีการนับถือผีในตระกูลต่าง ๆ ชาวมอญยังมีการนับถือ ศาสนาอิสลามอีกด้วย รวมทั้งยังมีประเพณีเกี่ยวกับการทำนา ซึ่งถือว่าการทำนานั้นเป็นอาชีพที่ชาวมอญ ส่วนใหญ่ยึดเป็นอาชีพหลัก ทั้งนี้ยังมีประเพณีที่สำคัญอีกหนึ่งประเพณีนั่นก็คือ ประเพณีสงกรานต์ ถือว่าเป็นประเพณีที่มีความสำคัญกับชาวมอญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการทำบุญใหญ่และมีการละเล่นต่าง ๆ [3]

การแต่งกายของชาติพันธุ์มอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

การแต่งกายของชาวมอญบ้านบางลำภู ต.บางครก อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี โดยส่วนมากนิยมแต่งกายตามแบบชาติพันธุ์มอญตามวันสำคัญต่าง ๆ ผู้หญิงจะสวมเสื้อ นุ่งผ้าถุงหรือกระโปรง เก้าอี้หมหรือมวยผมต่ำประดับดอกไม้และใส่สไบมอญ ส่วนผู้ชายจะสวมเสื้อ นุ่งโสร่งหรือกางเกงและใส่สไบมอญ [3] ซึ่งชาวมอญแต่ละพื้นที่จะมีสไบที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่ชาวมอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีลายสไบที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ลายดอกกลีลาวดี ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดเพชรบุรี ลายดอกลำพู ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำหมู่บ้านบางลำภู ลายกุ่ม ลายหอย ลายปูและลายปลา บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดเพชรบุรีและพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล

วิธีการปักสไบมอญของชาติพันธุ์มอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

สไบมอญ เป็นวัฒนธรรมและเครื่องแต่งกายแบบดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของชาวมอญทั้งผู้ชายและผู้หญิง สไบมอญเป็นสิ่งที่แสดงถึงรากเหง้าและตัวตนของคนมอญได้อย่างชัดเจน แสดงดังรูปที่ 1 ชาวมอญจะใช้สไบเป็นผ้าพาตไล่ลมหั้บนเสื้อเป็นเครื่องแต่งกายที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ในการแต่งกายโดยสไบมอญ มีขั้นตอนวิธีการปักดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเลือกสีของผ้าที่จะนำมาปักสไบ ต้องเลือกสีของผ้าตามเทศกาลหรือ ความต้องการของผู้นำผ้า ไปสวมใส่ แต่จะต้องถูกกาลเทศะ เมื่อเลือกสีของผ้าได้แล้วจึงนำผ้าที่เตรียมไว้นามาวาดขอบที่ต้องการปักโดยรอบตามแบบที่เตรียมไว้ จะใช้ดินสอ ปากกา หรือดินสอเขียนผ้าในการวาดผ้า การวาดลายปักเป็นสิ่งสำคัญเพราะรูปหรือลายที่วาดและนำไปปักนั้นย่อมมีความหมาย เช่น การวาดรูปดอกกลีลาวดี เป็นการสื่อถึงดอกไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบุรี การวาดรูปดอกลำพู เป็นการสื่อถึงดอกไม้ประจำท้องถิ่นของมอญบ้านบางลำภู การวาดลายหงส์ เป็นการสื่อถึงชาติพันธุ์มอญ ดังนั้นลายที่ใช้ปักผ้าสไบจึงมีความหมายและสามารถสังเกตได้ถึงเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การปักผ้าสไบ โดยเริ่มจากการปักริมขอบผ้าแบบคัทเวิร์ค (Cutwork) คือ การเย็บที่ทำให้เห็นรอยด้ายที่เป็นระเบียบอยู่ด้านนอกของชิ้นงาน ผ้าสไบจึงเหมาะกับการเย็บแบบคัทเวิร์คเพราะต้องการโชว์ลายของผ้า การเย็บคัทเวิร์ค โดยงานที่ได้นั้นจะมีเอกลักษณ์สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งยังสามารถใช้ลูกเล่นให้สีของด้ายตัดกับสีผ้า ทำให้ชิ้นงาน มีความโดดเด่นและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อปักขอบผ้าเรียบร้อยแล้ว จากนั้นทำการปักลายข้างในของผ้า โดยจะใช้สะดึงเพื่อทำให้ผ้าในส่วนที่ต้องการปักตึง เมื่อผ้าตึงแล้วจึงเริ่มลงมือปัก การใช้สะดึงในการซึ่งผ้าให้ตึงจะช่วยให้ง่ายต่อการปักมากยิ่งขึ้น โดยการปักลายสามารถเลือกสีของด้ายตามความต้องการของผู้ปักหรือตามความเหมาะสมกับลายที่ต้องการปักได้

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อปักริมขอบผ้าและลวดลายส่วนขอบเรียบร้อยแล้ว จากนั้นจึงปักลายที่เป็นสัญลักษณ์ลงไป เช่น ดอกมะเขือหรือดอกไม้ตามที่เราต้องการในกรอบผ้า โดยจะเว้นระยะห่างให้ดูสวยงาม จากนั้นตัดขอบตามรอยหยักตลอดริมผ้าด้วยความระมัดระวัง โดยใช้กรรไกร จึงถือว่าเสร็จเรียบร้อยแล้ว [3]

รูปที่ 1 ผ้าสไบมอญที่ปักลายเสร็จเรียบร้อยแล้ว (ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2565)

การสร้างนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด หยาดไฉตรมณีนางบางลำภู

คณะผู้วิจัยต้องการสร้างนาฏศิลป์สร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ท้องถิ่นประจำจังหวัดเพชรบุรีจึงเลือกสไบมอญของมอญบ้านบางลำภู ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ดอกลิ้นทม หรือลิลาวดี ดอกไม้ประจำจังหวัดเพชรบุรี และดอกกล้วย ดอกไม้ประจำหมู่บ้านบางลำภู มาสร้างเป็นการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ในรูปแบบระบำ โดยได้ดำเนินการสร้างการแสดงตามหลักทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ตั้งขั้นตอนต่อไปนี้

การออกแบบโครงเรื่อง

คณะผู้วิจัย ได้วางโครงเรื่อง ออกเป็น 3 ช่วงการแสดง ได้แก่ ช่วงที่ 1 การแต่งตัวและการสวมใส่สไบมอญของสาวงามมอญ ช่วงที่ 2 เป็นวิธีการปักสไบมอญและการละเล่นระบำ และช่วงที่ 3 การนำเสนอผ้าสไบมอญในรูปแบบของระบำ

การออกแบบดนตรีประกอบการแสดง

การออกแบบเพลงดนตรี คณะผู้วิจัยได้ปรึกษาและขอคำแนะนำจาก ว่าที่ร้อยตรีวีรพร จุ่มใจ นักดนตรีอิสระ เป็นผู้ช่วยออกแบบดนตรีประกอบการแสดง โดยกำหนดระยะเวลาการแสดง 8 นาที โดยในแต่ละช่วงของดนตรีจะสื่อถึงอารมณ์ การแสดงที่ผสมผสานระหว่างดนตรีไทยและดนตรีมอญดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 : ความหมายของดนตรีในแต่ละช่วงการแสดง

ดนตรีช่วงที่	ระยะเวลา	การสื่อความหมายผ่านดนตรี
1	00.00 - 01.53 น.	เป็นการแต่งตัวและการใส่สไบของสาวงามมอญ เป็นการแสดงถึงลวดลายของผ้าและการสวมใส่สไบมอญแบบไปวัด
2	01.54 - 04.30 น.	เป็นวิธีการปักสไบมอญและการเล่นระบำ การแสดงในช่วงนี้จะเป็นการผสมทำรำไทยและทำรำมอญเข้าด้วยกัน มีการใช้อุปกรณ์ คือ ตะกร้า ปิ่นโตและลูกสะบ้าประกอบการแสดง เพื่อสื่อถึงการไปวัดและเล่นการละเล่นของสาวงามมอญ ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย
3	04.31 - 08.10 น.	เป็นการนำเสนอผ้าสไบมอญ ด้วยความสนุกสนาน ในรูปแบบของระบำ

การออกแบบการแต่งหน้าและทรงผม

การแต่งหน้า คณะผู้วิจัยนำสีแดงซึ่งเป็นสีประจำชาติของมอญ มาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ การแต่งหน้า โดยการนำสีแดงมาเขียนเปลือกตาเป็นเส้น เพื่อให้ตาโตขึ้นมีพลังมากขึ้น ส่วนนักแสดงชายแต่งหน้าแบบธรรมชาติตามปกติ การออกแบบทรงผม คณะผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจากลูกตาล โดยลูกตาลมีทรงกลม เปลือกด้านในลูกตาลมีลักษณะเป็นเส้น คณะผู้วิจัยจึงออกแบบทรงผมในลักษณะของการรวบตั้งแล้วมวยผมไว้ด้านบน คณะผู้วิจัยเรียกทรงผมนี้ อีกอย่างว่า “เกล้าผมทรงหม้อตาล” แล้วนำดอกลิลาวดีซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดเพชรบุรีและดอกกล้วยที่เป็นดอกไม้ประจำชุมชน ที่ประดิษฐ์ขึ้นเองมาตกแต่งบนทรงผม

แสดงดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 ลักษณะการแต่งหน้าและทรงผม ประกอบการแสดง ชุด หยาดไฉตรมณีนางบางลำภู (ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2565)

การออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง

นักแสดงหญิง คณะผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจมาจากวิถีชีวิตการแต่งกายของสาวงามมอญบ้านบางลำภู โดยคณะผู้วิจัยออกแบบให้นักแสดงหญิงสวมเสื้อสีขาวแขนยาว นุ่งผ้าถุงสีทองยาวกรอมเท้า เกล้าผมประดับดอกลิลาวดีและดอกกล้วย สวมใส่สไบมอญ ส่วนผ้าถุงหรือผ้านุ่งเป็นการเลียนแบบรูปทรงผ้าถุงของสาวงามมอญ โดยนิยมการนุ่งผ้าแบบป้ายข้าง คณะผู้วิจัยได้นำดอกลิลาวดี และดอกกล้วยที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่นำมาประดับบนศีรษะนักแสดงหญิง แสดงดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 การแต่งกายนักแสดงหญิงและนักแสดงชาย (ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2565)

เครื่องแต่งกายนักแสดงชาย นำรูปแบบการแต่งกายของชาวมอญบ้านบางลำภูมาเป็นต้นแบบ และปรับให้มีความแปลกตามากยิ่งขึ้น โดยใช้กางเกงแทนการนุ่งโสร่ง และใช้ผ้าเย็บทบกันเป็นหางไหล (ลอยชาย) เหน็บไว้บริเวณขอบเอวของกางเกงสีกถึงผ้าโสร่งของชาวมอญ นักแสดงชายสวมเสื้อคอตั้งแขนยาวสีขาว กางเกงขายาวสีทอง แล้วพาดไหลด้วยสไบมอญ

การออกแบบท่ารำและการแสดง

ลักษณะท่ารำของการแสดงสร้างสรรค์ ชุด “หยาดไฉตรมณีนัยบ้านบางลำภู” เป็นรูปแบบการผสมผสานวัฒนธรรมไทยและมอญในไทยเข้าด้วยกัน โดยนำวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ รวมไปถึงการปักสไบมอญ มาเป็นแรงบันดาลใจ คณะผู้วิจัยแบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ประกอบไปด้วย ช่วงที่ 1 การแต่งตัวและการสวมใส่สไบของสาวชาวมอญ ช่วงที่ 2 การปักสไบมอญ การทำบุญและการเล่นสบ้า ช่วงที่ 3 การนำเสนอผ้าสไบมอญในรูปแบบระบำ โดยผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการออกแบบท่ารำและความหมายของท่าดังต่อไปนี้

คณะผู้วิจัยนำวิธีการปักสไบมอญ จากชุมชนมอญบ้านบางลำภูมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบสร้างสรรค์ โดยการปักสไบมอญจะใช้สะดึงซึ่งผ้าให้ตึงแล้วจึงปักลงไป คณะผู้วิจัยจึงให้นักแสดงนั่งราบลงกับพื้นโดยนำขาข้างหนึ่งไขว้บนขาอีกข้างหนึ่ง และใช้มือทำท่าจับ สือแทนถึงเข็มที่ใช้ในการปักผ้าสไบ แสดงดังรูปที่ 4

รูปที่ 4 ลักษณะการออกแบบท่ารำทำปักสไบมอญ (ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2565)

เมื่อนักแสดงสือถึงการเย็บสไบมอญเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะผู้วิจัยจึงออกแบบท่ารำ โดยให้นักแสดงกางผ้าสไบออกให้ตึงเป็นการกางผืนสไบออกเพื่อตรวจสอบความเรียบร้อยก่อนนำสไบไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ แสดงดังรูปที่ 5

รูปที่ 5 ลักษณะการออกแบบท่ารำทำตรวจสอบสไบ (ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2565)

คณะผู้วิจัยนำลีลาท่ารำมอญ และรูปแบบการทอผ้าในการรำมอญมาใช้ในการออกแบบท่ารำ เพื่อสื่อถึงการละเล่นรำมอญของชาวชาติพันธุ์มอญ แสดงดังรูปที่ 6

รูปที่ 6 ลักษณะการออกแบบท่ารำท่ารำมอญ (ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2565)

คณะผู้วิจัยนำวิถีชีวิตชาวมอญบ้านบางลำภู เช่น การพายเรือมาออกแบบเป็นท่ารำ โดยให้นักแสดงชายและหญิงต่อแถวกัน แล้วใช้มือแทนไม้พายช่วยกันพายเรือโดยพร้อมเพรียงกัน เพื่อสื่อถึงความสามัคคีในชุมชนของตน แสดงดังรูปที่ 7

รูปที่ 7 ลักษณะการออกแบบท่ารำท่าพายเรือ (ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2565)

อุปกรณ์ประกอบการแสดง

การแสดงสร้างสรรค์ ชุด หยาดไฉตรมณีนบ้านบางลำภู มีอุปกรณ์ 3 ชิ้นด้วยกัน ได้แก่ ปิ่นโต สื่อถึงสัญลักษณ์ในการเข้าวัดทำบุญ ตะกร้า สื่อถึงสัญลักษณ์ภาชนะไว้ใส่ของหรืออาหารรวมไปถึงของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวมอญนิยมนำตะกร้าใส่ของไปทำบุญที่วัด และลูกสะบ้า สื่อถึงการละเล่นของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ

รูปที่ 8 การใช้ปิ่นโตเป็นสัญลักษณ์แทนการไปวัดสำหรับการแสดง (ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2565)

สรุป และ อภิปรายผลการวิจัย

ชาวมอญในจังหวัดเพชรบุรีได้อพยพมาในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในจังหวัดเพชรบุรี มีมอญ 2 กลุ่ม คือ มอญบางลำภู และมอญคู้ดท่าหนัก คาดว่าอพยพมาพร้อมกัน แต่มอญคู้ดท่าหนักต้องการขายถิ่นฐานพื้นที่ทำกิน จึงแยกตัวออกจากมอญบางลำภู โดยมอญทั้งสองมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ ชาวมอญมีความเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูตผีต่าง ๆ รวมไปถึงการนับถือไสยศาสตร์ อีกทั้งยังมีประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีสงกรานต์ เป็นการทำบุญใหญ่และมีการละเล่นต่าง ๆ ชาวมอญบ้านบางลำภู โดยส่วนมากนิยมแต่งกายแบบชาติพันธุ์มอญตามวันสำคัญต่าง ๆ โดยการแต่งกายสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ การสวมใส่โสร่งมอญ ชาวมอญในจังหวัดเพชรบุรี มีลายสไบที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ลายดอกลิลาวดี ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดเพชรบุรี ลายดอกกล้วย ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำหมู่บ้านบางลำภู ลายกุ่ม ลายหอย ลายปูและลายปลา บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดเพชรบุรีและพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล โดยขั้นตอนการปักสไบจะเริ่มจากการเลือกสีของผ้าและวาดลายที่ต้องการปัก จากนั้นปักขอบผ้าด้วยวิธีการปักแบบคัทเวิร์ค (Cutwork) เพราะต้องการโชว์ลายของผ้า เมื่อปักขอบผ้าเสร็จจึงปักลายข้างในของผ้าโดยใช้ตะขิงซึ่งทำให้ตึง แล้วจึงทำการปักลายสัญลักษณ์ต่าง ๆ เมื่อปักเสร็จแล้วตัดขอบของผ้าเป็นอันเสร็จเรียบร้อย คณะผู้วิจัยเห็นว่า ผ้าโสร่งมอญของชุมชนชาวมอญบ้านบางลำภู ต.บางครก อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน มีสัญลักษณ์ที่สื่อถึงท้องถิ่นและความเป็นตัวตน จึงได้นำโสร่งมอญ มาจัดทำการแสดงใน

รูปแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์ โดยนำเสนอวิธีการปักสไบมอญ การคล้องสไบมอญตามงานรื่นเริง หรืองานบุญต่าง ๆ ถ่ายทอดความหมาย และอารมณ์ผ่านการสร้างสรรค์เพลงขึ้นมาใหม่ รวมถึงด้านลีลาท่าร่ำที่ผสมผสานระหว่างท่าร่ำทางนาฏศิลป์ไทยและมอญ การออกแบบท่าร่ำเลียนแบบท่าทางจากธรรมชาติ คณะผู้วิจัยคาดว่านาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุด หยาดไฉตรมณีนัยบ้านบางลำภู ชุดนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมของชุมชน ชาวมอญบ้านบางลำภูและตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และอาจก่อให้เกิดการสร้างสรรคงานทางด้านนาฏศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นต่อไปในอนาคต

การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด หยาดไฉตรมณีนัยบ้านบางลำภู ได้ดำเนินการสร้างสรรค์ตามหลักขององค์ประกอบการแสดง ซึ่งประกอบไปด้วยการสร้างสรรคในเรื่องของ เพลงดนตรี เครื่องแต่งกาย การแต่งหน้า ทรงผม ท่าร่ำ อุปกรณ์ประกอบการแสดง ซึ่งสอดคล้องตามหลักทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ของ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุพล วิรุฬห์รักษ์ [7] ซึ่งการแสดงหยาดไฉตรมณีนัยบ้านบางลำภูสร้างสรรค์ออกมาในรูปแบบของระบำ มีการนำลีลาท่าร่ำแบบมอญมาผสมกับท่าร่ำไทยและการออกแบบท่าร่ำตามธรรมชาติ ในด้านเพลงดนตรีก็เป็นรูปแบบการบรรเลงผสมระหว่างวงดนตรีไทย มอญ และสากล เข้าด้วยกัน การแต่งหน้าและทรงผมของนักแสดง มีการใช้สีแดงซึ่งเป็นสีสัญลักษณ์ของชนชาติมอญมาแต่งบริเวณเปลือกตาด้านนักแสดงหญิง รวมถึงเกล้าผมเกล้าผมให้เรียบร้อยตามขนบจารีตทรงผมอย่างมอญที่นิยมรวบผมขึ้นไว้บนศีรษะ นอกจากท่าร่ำที่บ่งบอกถึงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการแสดงแล้ว ยังมีอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่ช่วยสื่อให้ผู้ชมการแสดงเข้าใจมากยิ่งขึ้น ในช่วงการแสดงต่าง ๆ เช่น ลูกสะบ้า สื่อถึงการเล่นสะบ้า ของชาวมอญ ปิ่นโตและตะกร้า สื่อความหมายว่า ไปเข้าวัดทำบุญ

ในด้านการแต่งกาย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาตามวิถีชีวิตของชาวมอญบ้านบางลำภูแล้วจึงนำมาสร้างสรรค์ โดยหลักตามปกติเครื่องแต่งกายจะประกอบไปด้วยของ 3 ส่วน คือ เสื้อ สไบ และ ผ้าถุง โดยเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของเครื่องแต่งกายชาวมอญคือ สไบ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ โดยวิธีการออกแบบสไบมอญของการแสดงนี้ได้สอดคล้องกับ ทฤษฎีการออกแบบลวดลายผ้าและเครื่องแต่งกายของ นวลจิตต์ เรืองศรีใส [8] ที่กล่าวว่า การออกแบบลวดลายผ้าสามารถนำลวดลายต่าง ๆ จากธรรมชาติรอบตัวมาเป็นลวดลายลงบนผืนผ้าได้ ซึ่งคณะผู้วิจัยนำลายดอกลิลาวตี และลายดอกลำพู มาออกแบบเป็นลวดลายสไบเพื่อสื่อถึงดอกไม้ประจำจังหวัด เพชรบุรีและดอกไม้ประจำชุมชนบ้านบางลำภู การแสดงชุด หยาดไฉตรมณีนัยบ้านบางลำภู ชุดนี้ได้ผ่านกระบวนการคิดและสร้างสรรค์ผ่านหลักแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ จนเกิดเป็นการแสดงที่สมบูรณ์ ซึ่งคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการแสดงชุดนี้จะได้มีโอกาสสอกรับใช้ชุมชนท้องถิ่นรวมถึงจังหวัดเพชรบุรีในงานการแสดงตามวาระต่าง ๆ เพื่อเชิดชูท้องถิ่นและภูมิปัญญาของท้องถิ่นสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. การแสดงชุด หยาดไฉตรมณีนัยบ้านบางลำภู สามารถนำออกจัดแสดงและเผยแพร่ได้ในงานสำคัญ หรืองานที่ต้องการนำเสนอความเป็นท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์มอญตามวาระโอกาสต่าง ๆ
2. จังหวัดเพชรบุรียังมีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น กะเหรี่ยง กะหร่าง ไทยทรงดำ ลาวโซ่ง ลาวเวียงและชาติพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งสามารถนำมาต่อยอดสร้างสรรค์ผลงานได้อีกมากมาย ยกตัวอย่าง การแต่งงานของไทยทรงดำ ชาติพันธุ์ทั้งสามลาวของจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] สุขสมาน ยอดแก้ว. สมุดเพชรบุรี. เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี; 2525.
- [2] มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. พื้นภูมิเพชรบุรี. โครงการจัดทำหนังสือ พื้นภูมิเพชรบุรี เฉลิมพระเกียรติ. เพชรบุรี: บริษัท เพชรภูมิการพิมพ์ จำกัด; 2558.
- [3] (จิตยา พูลเพ็ชร. ผู้ให้สัมภาษณ์. 5 ธันวาคม 2564)
- [4] สุพล วิรุฬห์รักษ์. หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2547.
- [5] นวลจิตต์ เรืองศรีใส. การออกแบบลายผ้า. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม; 2545.